

UNITÁRIUS ÉLET

XX. ÉVF. 3. SZÁM

1966

Jul.—Szept. szám.

Az őszi hálaadás ünnepe

Az őszi hálaadás ünnepe, szeptember utolsó vasárnapja, beletartozik unitárius anyaszentegyházunk négy nagy ünnepének a sorába. Karácsony az első, nagypéntek és húsvét a második, áldozócsütörtök és pünkösd a harmadik, az őszi hálaadás ünnepe pedig a negyedik helyet foglalja el ebben a sorban. A sorszámok nem azt jelzik, mintha e négy nagy ünnep közül valamelyik is fontosabb volna, mint a másik. Egyformán gazdag mindenik, érettünk van valamennyi. Jézus karácsonyi születése, majd nagypénteki halála és a halál feletti húsvéti diadala, s életművének áldozócsütörtöki és pünkösd gyümölcse kihat életünkre egyetemlegesen, s feladatokat ró mireánk egyenként is. Elkötelez arra, hogy amiképpen ő cselekedett, mi is akképpen cselekedjünk. A szeretet és a jóság gyakorlásában restek nem lehetünk, ha a keresztény nevezetre számot tartunk. S mihelyt valamennyire is komolyan vesszük keresztényi mivoltunkat, mindjárt belátjuk, hogy célja van életünknek itt e földön. Hogy tehát céljainkat megvalósíthassuk és küldetésünket betölthessük, élnünk kell. Evégből táplálnunk kell testünket és lelkünket. Lelkünk mindennapi kenyerét megtaláljuk Jézus tanításaiban és életpéldájának követésében, amelyekkel összhangban kell élnünk, együtt kell munkálkodnunk. Testünk mindennapi kenyerét bőven megtermi ez a drága föld, amelyen élünk, de csak abban az esetben, ha a föld termőereje mellé odatesszük a mi mindennapi munkánkat. A Miatyánkban kaptuk meg Jézustól a legszebb imádságot. Ebben így imádkozunk: „...jőjön el a te országod, legyen meg a te akarod, miképpen a mennyben, úgy a földön is. A mi mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma...”. Össze van kapcsolva ebben az imádságban a lélek és a test mindennapi kenyere, az égi és a földi, a bensőséges és a külsőséges, az isteni áldás és az emberi munka, az istenséghez fel-emelő emberi hit és emberi cselekedet. Az egyoldalúság helyett az egyensúlyt ajánlja Jézus; a lélek és a test egyensúlyát, harmonikus kielégítését mindkét igénynek. Jónak lenni s a betevő falatot megosztani, egyet jelent. Szeretni másokat és enni adni az éhezőknek, édes egytestvérek. Tehát karácsony, húsvét és pünkösd mellett ott kell hogy legyen az őszi hálaadás ünnepe.

A lelki kenyér és a testi kenyér fontosságáról soha meg nem feledkezhetünk s ha mégis megtesszük, súlyos erkölcsi vétségbe esünk. Arányérzékünk megbomlik ilyenkor s az emberek közötti testvériséget csúfoljuk meg. Emberek millióit soha sem lehetett csak lelki malasztal táplálni, drága mindennapi kenyér is kellett. S ahol ezt nem kapták meg, a társadalmi egyenlőtlenség állapota következett be. Ez pedig magában hordozza törvényszerűen az összeütközést, a háborúskodást, a vért és a halál iszonyú aratását.

Őszi hálaadó ünnepünkön tudatosan számba vesszük azokat a javakat, amelyeket népünk asztalára helyezünk ebben az esztendőben. Ez a számbavétel reámutat emberségünk rangjára. Jelzi azt, hogy együttmunkálkodunk az áldások Istenével. E folyton gyarapodó, alakuló, gazdagodó és szépülő világnak az arculatán ott van a mi kezünk nyoma is. Az őszi hálaadás ünnepén ezért is köszönetet mondunk a segedelem és az áldások Istenének.

Bencze Márton

Gyülekezeti nap Pestlőrincen

A pestlőrinci egyházközségünk hívei július 10-én jól sikerült egész napos gyülekezeti összejövetelt tartottak. Ennek fényét és ünnepi hangulatát fokozta az a körülmény, hogy a volt székelykeresztúri unitárius főgimnázium 50 évvel ezelőtt — 1916-ban — érettségizett vendiákjai találkozózt tartottak. Rajtuk kívül szívesen látott vendégek voltak mindazok a vendiákok, akik valaha is frekventáltak ezt az ősi Alma Matert. Mintegy 80-an jöttek el, — sokan családtagjaikkal —.

Már délelőtt 10 órakor megkezdődött a gyülekezés s 11 órára, az ünnepi istentisztelet kezdetére, teljesen megtelt a templom. Bibliát olvasott és imádkozott Bencze Márton lelkész-egyházközi főjegyző, öregdiák; alkalmi egyházi beszédet tartott R. Filep Imre püspöki helynök, a gimnázium egykori felügyelő és előadó tanára. A gyülekezet soraiban helyet foglalt egyházkörszűnk főgondnoka, Ferencz József s gyülekezeteink néhány lelkésze és gondnoka. Az istentisztelet keretében, elsősorban a szórványainkban élő öregdiákok kérésére, úrvacsoraosztás is volt. Mielőtt szétoszlott volna a templomi gyülekezet, az egyházközség lelkésze — Huszti János — meleg szavakkal köszöntötte Dr. Lőrincz Ákos orvost és élettársát, kik 30 esztendővel ezelőtt ezen a napon tartották, éppen ebben a templomban, esküvőjüket.

A 130 terítékes, ízletes és bőséges közebedet nagy gyakorlattal és gyorsan szolgálták fel a gyülekezet asszonyai és leányai. Örömmel, jószívvel és szeretettel tették. Az ebéd befejeztével „osztályfőnöki óra” következett. Gyallay Pap Domokos író, ny. tanár, öregdiák volt az osztályfőnök; Dr. Bartalis Ákos jelenlegi pestlőrinci egyházközségi gondnok, öregdiák pedig az alkalmi „economy”, a névsor olvasója. Azok az öregdiákok, akikről kiderült, hogy hiányoznak és ki sem mentették magukat, „osztályfőnöki megrovás”-ban részesültek. Megható, szívderítő, büszkeséggel eltöltő, némely esetben elszomorító volt megismerni azokat az emberi sorsokat, amelyek öregdiákjaink rövid megnyilatkozásaiból feltárultak.

Nagy Lajos, Szentmártoni Kálmán és Péter Lajos tanárok, egykori igazgatók levélben elküldött üdvözlétei aztán végkép könnyeket csaltak a szemekből. A találkozórol mindhárman díszes emléklapot kaptak az öregdiákok aláírásaival.

Tar Dómokos tanár, öregdiák indítványára a jelenlevők hitet tettek amellelt, hogy alkalmanként ezután is szívesen találkoznak.

Illesse köszönet a pestlőrinci egyházközség előljárogását, presbitériumát és gyülekezetének minden tagját, akik fáradságot nem sajnálva munkálkodtak jószívvel és nagy lelkesedéssel, e gyülekezeti nap, illetve vendiáktalálkozó sikeréért. Elismeréssel emlékezünk meg Dr. Bartalis Ákos egyházközségi gondnok, öregdiák körültekintő és lelkes szervező munkájáról.

Szép, kedves és emlékezetes nap volt július tizedike.

(Öregdiák)

Az „unitárius” Dávid Ferenc indulása, 1566

Több mentség hozható fel cikkem megírására. Az első az, hogy 1966-ban vagyunk, négyszázadik évfordulóján annak a belső feszültségekkel és vitákkal telt esztendőnek, melyben Dávid Ferenc az unitárius eszmékkel először lépett nyilvánosság elé. Mentségem az is, hogy a nemzetközi tudományos életben, főleg a reneszánsz-kutatás területén, igen tisztességes hely jutott az unitárius eszmetörténet kutatásának. (Hogy csak a legjelentősebb és összefoglaló műveket említsem: *Wilbur: A History of Unitarianism. I—II. 1945. Cantimori: Die italienischen Häretiker der Spätrenaissance. Basel, 1949. L. Chmaj szerk.: Studia nad arianizmem. Warszawa, 1959. Dunin Borkowski: Untersuchungen zum Schrifttum der Unitarier vor Faustus Socini és Quellenstudien zur Vorgeschichte der Unitarier des 16. Jahrhunderts, — mindkettő a „Stella Matutina” emlékkönyv I—II. kötetében jelent meg. Feldkirche, 1931. Pirnát Antal: Die Ideologie der siebenbürger Antitrinitarier in der 1570-er Jahren. Budapest, 1961.)*

Ezek a kutatások sok szempontból megvilágítják, sőt újraértékelik azt a gazdag egyház- és hittantörténeti anyagot, amelyet kiváló történészeink, — Jakab Elek és Borbély Istvánra gondolok elsősorban — feltártak.

Mentségem az is, hogy a mai magyar egyháztörténetírás, pontosan Dávid Ferenc unitárius indulásával kapcsolatosan, gazdagodott két alapvető és korszakalkotó dolgozattal dr. Kathona Géza tollából. (A Heidelbergi Káté deformálódása az antitrinitarizmussal való harcokban. Megj.: A Heidelbergi Káté c. kiadvány 95—129. l. Dávid Ferenc 1566. évi tételei. Megj.: Theológiai Szemle. 1966. Új folyam/IX. (16—23. l.) Sőt ez utóbbit, ez év március 15-én, szerző — dr. Kathona Géza — egyházunknál is előadta. Meg kell mondanom azt is, hogy cikkem ennek az előadásnak és Kathona Géza más dolgozatainak az ismertetése akart lenni. A kiváló tudós munkája azonban annyira gondolatébresztő volt, hogy nem lehetett egyszerű ismertetéssel elintézni, hanem bele kellett illeszteni abba a keretbe, amelyet Dávid Ferenc indulásáról eddig is tudtunk. Így született cikkem.

Csak annyit szeretnék még elmondani, hogy ez a cikk egy nagyobb dolgozatnak, az Unitárius Élet méreteihez és a nem hittantörténész olvasók igényéhez mért, kivonata. Ezért a szokásos idézetek és irodalmi hivatkozások elmaradtak és a hangsúlyt az alapvető tételekre és a tételek eszmetörténeti hátterére fektettem.

Az események kronológiája

Az úrvacsora kérdésében a szász lutheránusok és a magyar szakramentáriusok (kálvinisták) között kirobbant vita, több egyeztetési kísérlet után, az enyedi zsinaton (1564. április 8.) végleges szakításhoz vezetett. A szakítást és a két új egyházat még ugyanazon év június 4—11. között tartott országgyűlés legalizálta és ezzel az erdélyi református egyház megalakult. Az új egyház feje: Dávid Ferenc. Lényegét és igazságot kereső vizsgálódásai azonban nem elégedtek meg az úrvacsora tisztázásával, hanem a keresztény világ legalapvetőbb dogmája, a Szentháromság tana felé fordul. Nem tudjuk pontosan, — forrás hiányában — hogy benne mikor ment végbe e dogma kritikai vizsgálata. Jakab Elek 1559—60-t eredményező feltételezései nem indokoltak eléggé. A tény csak annyi, hogy ő is, Blandrata is, 1564 második felében az antitrinitárius eszmék sikeréről írnak az antitrinitárius hírben álló Radzivil Miklós lengyel hercegnek. A kolozsvári papi körökben 1565-től kezdődően van nyoma Dávid Ferenc Szentháromságot vizsgáló fellépésének és a belső emberek ekkor két pártra is szakadnak. Dávid Ferenc mellett Bazilius István, Egri Lukács és Szegedi Lajos; ellene pedig Heltai Gáspár, Szikszai Fabricius Balázs, Titus

(Amicinus) Mihály és György foglaltak állást. Egri Lukács 1565-ben távozott Kolozsvárról és a Felvidékre is elvitte a Szentháromság-ellenes eszméket. A belső emberek vitája leszüremkedett a néphez is, mert a kolozsvári városi tanács 1565. december 20-án szigorú rendelkezéseket hoz a viták megszüntetésére. Ennek a lelkészek között végbemenő belső vitának egyik legfontosabb gyümölcse, hogy az akkor még trinitárius Heltai Gáspár, Dávid Ferenc vitatéziseit 1566. jan. 20 és márc. 15. közötti időben, véleményezés végett elküldte Bézának Bernbe, ahol megmaradt és *Dávid Ferenc legelső unitárius megnyilatkozásainak legfontosabb dokumentuma lett.* (Később visszatérünk ennek részletes tárgyalására.)

1566. január 20-án Dávid Ferenc a kolozsvári templom szószékére vitte a Szentháromság kritikáját, ami Szikszai Fabricius Balázs ugyancsak nyílt ellentámadására vezetett. A kérdés nem volt kolozsvári belügy többé. 1565. március 15-re zsinat ült össze Tordán a Szentháromság dogmájának megvizsgálására, amely el is fogadott 3 előterjesztést, Dávid Ferenc megfogalmazásában és Szervét Mihály éles kritikájának szellemében. Ehhez a három tézishez Blandrata még két pontot tett, némileg enyhébb szellemben megfogalmazva.

A tordai zsinat nyílt és félremagyarázhatatlan antitrinitárius eszmevilága megszólaltatta Méliusz Pétereket is, és a debreceni nagy reformátor 1566. ápr. 24—27 közötti időre nyilvános hitvitát eszközölt ki a fejedelemtől Gyulafehérvárra, ami végbe is ment. A két fél nem tudott teljesen megegyezni s ezért mindkettő írásba foglalta álláspontját és ezt a tényleges helyzetet rögzítették a „Sententia Concors” című gyűjteményben, ill. kiadványban. Ez a munka a *másik fontos dokumentuma Dávid Ferenc indulásának.*

Dávid Ferenc, mint püspök, szükségesnek tartotta a gulafehérvári hitvitát az erdélyi református egyház hivatalos fóruma elé vinni és evégett Marosvásárhelyen, 1566. május 19-én, zsinatot tartott, amely elrendelte az eddig hivatalos Káté új szellemű átírását. Így jött létre a Heidelbergi Káté magyarországi első (és hozzátehetjük: unitárius szellemben átdolgozott) kiadása, „Catechismus Ecclesiarum Dei in natione Hungarica per Transilvaniam” címen. A művet Heltainál nyomták és amint ajánlása tanúsítja, szövegét a kiadás előtt Méliuszék is revideálták. Ez a munka, amely a Sententia Concors c. művel egybekötve jelent meg, a *harmadik értékes dokumentum Dávid Ferenc kezdeti unitárius felfogására.*

Újabban értékes feljegyzés került elő, — Filstich Lőrinc kolozsvári polgár naplója — amely a marosvásárhelyi zsinat kolozsvári következményeiről ad tájékoztatást. A zsinat után ugyanis, június 8-án, Fodor István főbíró összehívta a centumvireket, a százas tanács tagjait, és elhatározta, hogy „a háromság dogmája eltöröltessék”. A határozat erős felzúdulást váltott ki a város papságának konzervatív ellenzékében, akik lemondással fenyegetőztek. Erre, június 11-én, Dávid Ferenc is felajánlotta lemondását: „Jobb lesz, ha én egyedül távozom, minthogy 3—3 távolítottassék el.” Szerencsére ezt nem fogadták el, mint a történelem bizonyítja.

A Dávid—Blandrata és Méliusz között létrejött kompromisszum igen rövid életű volt. Dávidék 1567. február 17-én Tordán, Méliuszék pedig 1567. február 24-én Debrecenben foglaltak végleges állást a Szentháromság kérdésében és útjaik végleg elváltak.

(Folytatjuk)

Szász János

Az IRAF-nek, a Szabadelvű Keresztények és a Vallásos Szabadság Nemzetközi Szövetsége londoni világkongresszusáról

A címben jelölt vallási világszövetségnek, amelyet korábbi neve alapján itthon még mindig mint az „unitárius világszövetség”-et szoktunk emlegetni, folyó évi augusztus 2–7. napjain volt Londonban a XIX. nemzetközi kongresszusa. Ennek a jelentős szervezetnek alapításától kezdve tagja a mi egyházunk és jelenleg is vezető tisztséget visel abban R. Filep Imre püspöki-helynök, akit az 1961. évi davosi világkongresszuson választottak be az IARF Végrehajtó Bizottságába és ebben a tisztségben a hágai kongresszus is megerősítette. A világszövetség képviseleti testületében egy szavazati joggal felruházott helyünk is van. Képviseleti tisztünket Ferencz József főgondnok tölti be. Így hivatalos minőségben a londoni kongresszuson is egyházunk püspöki-helynöke és főgondnoka vettek részt. Nagy örömünkre jelen volt dr. Kiss Elek kolozsvári püspök, dr. Kovács Lajos főjegyző és Sebe Ferenc egyházi előadó-tanácsos is.

A világszövetség a mintegy 10 millió szabadelvű keresztény és nem keresztény egyháztagnak a képviseletét látja el. Tagjai 23 országból tevődnek össze. A londoni kongresszuson mintegy 500 delegátus és kongresszusi résztvevő fejezte ki a vallásos szabadelvűség táborának egységét és óhaját, hogy mi is hozzájáruljunk az emberiség létfontosságú kérdéseinek a megoldásához.

A londoni kongresszus átfogó című, célkitűzéseként a következőket jelölték: „**A mai ember szellemi vitára való felszólítása és a mi válaszuk!**”

Az átfogó címben jelölt feladatot az egyes előadók-nak kellett időszere részre bontaniuk. A hallgatók passzivitását a vitacsoportok oldották fel, amelynek keretében mindenkinek alkalma volt nézeteit és álláspontját kifejteni. Az egyik vitacsoport elnöki tisztét is R. Filep Imre püspöki-helynök töltötte be. Az előadásoknak és a vitáknak a központjában „Az Ember” állott. Az emberről alkotott fogalmunk is alapvető változásokon ment át és ma nemcsak „Az Isten” fogalma jelzi a modern ember szellemi és lelki életének egyik válságát, hanem az emberről alkotott eddigi képe is, fogalma is alapvetően megváltozott a különböző tudományok behatására és eredményei alapján. Megvitatásra került a különböző egyházaknak és hitirányzatoknak az a törekvése is, hogy bizonyosságot tegyenek saját hitükről és hogy megindokolják hitbeli törekvéseiket.

Külön hangsúlyt kapott ez a kérdés: „**Jézus jelentősége**”. Ezt a témát a nem keresztény egyházak egyik képviselője hozta a kongresszus elé és izgalmas élmény volt számunkra végre a nem keresztény világ képviselőjének szavát is hallani „**Jézus jelentőségéről**” a világtörténelemben és a mai világ életében.

A legjelentősebb problémák egyike abban az előadásban tükröződött, amelynek címét így adhatjuk vissza: „**A vallásos válasz a szekularizált világ kihívására!**” A cselekvő hitről volt itt szó; a természet-tudomány emlőin nagykorúvá érett világban.

Kimagasló pontja volt a kongresszusnak „**A világ-béke és a tolerancia elvének egymáshoz való viszonya, különös tekintettel a vietnami kérdésre!**” Bátran és a szabadelvű vallásos emberekre kötelező humanitással és öntudattal szólalt itt meg az emberi méltóságnak, erkölcsi érzéknek, szabadságszeretetnek és szellemi bátorságnak a hangja. A kongresszus határozati javaslatot is elfogadott a vietnami kérdésben. A javaslat tárgyalása rendjén Ferencz József főgondnok emelkedett szellemű felszólalását a szenvedő vietnami nép és a tárgyi igazság érdekében, nagy tetszésnyilvánítással fogadták.

A kongresszus egyes üléseit naponta reggeli áhítattal vezette be. Külön kiemelkedtek ezek rendjén a svájci dr. Amstutz professzor elmélkedései.

Az első előadást dr. C. A. van Peursen, a leideni egyetem professzora tartotta „**Az emberkép**” címmel. Majd Samuel Sandmel, az amerikai rabbi-képző intézet professzora, tartott rendkívül nagy érdeklődést kiváltó előadást „**Jézus jelentősége a világban**” címmel. John Wren-Lewis (London) előadásának címét már fentebb is közöltük: „**A vallásos válasz a szekularizált világ kihívására**”. Nagyon érdekes volt egy mohamedán imám előadása is. Külön hangsúlyt kapott azonban az amerikai unitárius-univerzalista egyház fejének, dr. Dana McLean Greeley-nek, rendkívül nagy érdeklődést kiváltó előadása: „**Világbéke és tolerancia a Vietnamban tett látogatásom vonatkozásában**”.

A kongresszus plenáris képviseleti ülésén határozati javaslatot is beterjesztett Greeley dr. Számos felszólalás hangzott el, módosító javaslatokat tettek, végül is döntő többséggel tette magáévá a kongresszus a javaslatot, melyet határozatként fogadott el. **A határozat többek között kimondja, hogy „Az IRAF, Londonban, 1966. augusztus 2–7. napjain tartott kongresszusa megerősíti történelmi érdeklődését a béke ügye, a nemzetek joga és az emberek önrendelkezése iránt. Kifejezi aggodalmát ezeknek az elveknek a veszélyeztetése miatt a Vietnamban történt támadás következtében, ami nukleáris háborúhoz vezethet. Vietnamban ma már olyan nagy az erőszakos megszárlás és pusztítás, hogy minden érdekelt nemzetnek erkölcsi felelőssége ezt a háborút azonnal beszüntetni. Ha ezt meg nem cselekszik, az egész emberiség előtt bűnösökké válnak!**

Az IARF kongresszus mélységesen fájlalja:

A hatalmas és egyre növekvő amerikai katonai jelenlétet Vietnamban.

A dél-vietnami falvak kitaró és ismételt bombázását és az északi városoktól néhány mérföldre levő célpontok bombázását.

Az IARF kongresszus felhívja az érdekelt nemzeteket, hogy azonnal járuljanak hozzá és cselekedjenek annak a három pontnak az alapján, amelyet U Thant, az ENSZ főtitkára, javasolt a háború mielőbbi megszüntetése érdekében. Ezek a következők:

1. **Észak-Vietnam bombázásának megszüntetése.**
2. **A háborús cselekmények fokozatos megszüntetése Dél-Vietnamban az összes érdekelt részéről.**
3. **Az összes érdekelt jelentse ki, hogy hajlandók tárgyalni mindazokkal, akik jelenleg harcban állnak egymással!**

Az IARF kongresszusi határozatát küldöttség élén dr. Wytema elnök az Amerikai Egyesült Államok londoni nagykövetségén átnyújtotta a nagykövetnek.

A béke gondolatát és egy új, békés világban együtt élő népek és emberek testvériségét nagyszerűen jelképezte a londoni Essex Church-ben, London legrégebbi és talán legszebb unitárius templomában, megtartott kongresszusi záró istentisztelet. A liturgiát dr. Max Kapp, az amerikai unitárius-universalista egyház lelkesze és külügyi osztály igazgatója vezette. A prédikációt dr. Miroslav Novák, a csehszlovák egyház pátriárkája tartotta. A szertartást harsonaszó vezette be, majd az orgona hangjai mellett bevonult az oltár elé a templom unitárius lelkesze, majd egy hindu, egy zsidó és egy mohamedán pap. Mindegyikük a maga vallásának szentkönyvéből egy-egy részt olvasott fel ősi nyelvén, majd imádkozott a testvériségért és a világ békéjéért. A bevezető ima után egy csodálatos

kórus Mendelssohn-nak egyik himnuszát énekelte. A kórus énekét a gyülekezet éneke váltotta fel, s itt is élményt nyújtott az angol unitárius gyülekezet több szolamú énekiése, amelynek lélekemelő hangja mellett vonult be, két sorban, a különböző népek és országok papsága, ki-ki a maga papi ornátusában. Mindnek kezében egy-egy égő piros mécse lángolt, a szeretet lángjának jeikepekent. A liturgus hangja csendült fel: „**Keletnek és Nyugatnak képviselői! A régi és az új világ emberei! Lepjétek elő és járuljatok testverei szívével együtt az Urnak oltárához, amelyen ott áll az életnek Iaja! Helyeztetek el mécseseiteket az Urnak asztalán, hogy világítson mindazoknak, akik a házban vannak, a testveriségnek és az emberi szolidaritásnak a jegyében egy jobb és békés új világot!**” Ekkor a menet két oszlopát vezető **dr. Kiss Elek** kolozsvári püspök és **dr. Dana McLean Greeley**, az amerikai unitáriusok feje, megindult az oltár felé, együtt haladtak az örökzöld „életfá”-ig és ott elhelyezték lángoló mécseseiket. Közben zengett a templom az áhítatos énektől és az első párt követte a többi: a világszövetség új, svájci elnöke a francia teológiai professzorral; **R. Füle Imre** püspöki helynök a dán szabadelvű egyház vezetőjével; majd németek, angolok, amerikaiak következtek, mind-mind párban, csak a sor végén haladt egyedül és magányosan, megrázó jelképként, a nemes harcban fiatalon beleöszült dél-afrikai lelkész, **Carpenter**, aki önfeláldozóan küzd a faji gyűlölet és embertelenség ellen a maga országában elszigetelten és társtalanul! Egyetlen szem sem maradt szárazon, amikor ennek az ifjú hősnak megtört alakja jelképezte, égő mécsesével, azt a lángot, amelynek tűzével harcolni kell az igazságért, a szabadságért, az emberséges életért, a világ békéjéért és egy új világ új életének a megvalósulásáért!

A londoni kongresszus kitűnően sikerült. Megrendezéséért illesse részünkről is köszönet mindazokat, akik fáradhatatlanul dolgoztak ezért a sikerért. Az IARF elnökségét és titkárságát az előkészítés nehéz munkájáért. **Gennepné** asszonyt és munkatársait az adminisztratív munka nagy feladatainak elvégzéséért. De nagy elismeréssel kell szólnunk az angol testvéregyház „házigazdái” tevékenységéről. **Kielty dr.** fáradhatatlansága és szervezőkészsége, a rendező bizottság figyelmes és körültekintő munkája mind-mind külön elismerést és köszönetet érdemel. Megkapóan szép és nagyvonalú volt a kongresszusi szeretetvendégség is, amelyet az angol hagyományoknak megfelelő szertartásossággal és mértéktartó előkelőséggel rendeztek meg London City-jének egyik pompás és méreteivel is imponáló éttermében.

Az IARF kongresszusa új elnököt is választott a nemrég Budapesten is járt **dr. Peter Dalbert** churi (Svájc) professzor személyében. Dalbert dr. régi barátunk és nagy reményeket fűzünk jövőnk működéséhez az IARF keretében. A világszövetség új kincstárnoka **Van Gorcum** lett, a holland Nemzeti Tervhivatal egyik vezető személyisége. Mindkét új tisztségviselőnek sok sikert kívánunk.

A sok örömből fájdalom is vegyül. **Dr. Stewart Carter**, az IARF alelnöke, cambridgi lelkész, már nem vehetett részt a londoni kongresszuson, csak áldást és jókívánásait küldhette el betegsége miatt. Megvárta a kongresszus végét, s amikor már mindenki visszatért hazájába, türelemmel viselt nehéz szenvedés után, csöndben eltávozott közülünk és visszatért Istenhez. Legyen emléke áldott!

Mi pedig, akik élünk, szívleljük meg azokat a tanulságokat, amelyeket a kongresszus eredményeként is leszűrünk, hogy mindannyian elkötelezettséget kell éreznünk egy igazságosabb és boldogabb emberi élet megvalósítása iránt, amelyet csak egy békés világban tudunk megvalósítani, a munkálkodó és alkotó ember szabadságával és közösségi öntudatával — hitünk szerint a szeretet jézusi parancsát követve, hogy Isten akaratát cselekedhessük!

Az evangélium fényénél...

„Az Úr is megadja a jót és a föld is megtermi gyümölcsét”
85. Zsoltár, 13. vers

Életünk nyugalmát és boldogságát nagyon sokszor csak az biztosítja, ha a reánk váró feladatokat, a magunk elé tűzött terveinket és szépnek álmódott álmainkat be tudjuk tölteni, meg tudjuk valósítani. A sikerek aztán újabb célok felé indítanak. Érezzük ilyenkor, hogy emberi természetünkben rejlik az a képesség, amely szüntelen és megállás nélküli előrehaladásra ösztönöz.

Amikor ősi unitárius szokás szerint a „szentmihály-napi” vasárnapon, szeptember hónapjának utolsó vasárnapján az új kenyér és az új bor áldásával terítjük meg Jézus asztalát templomainkban, a küzdelmek és a munka igyekezetéből született eredmények és sikerek nagy örömeiben cselekedjük ezt. Mert, amit a kenyér és bor az emlékezés asztalán valóságosan s egyben jelképesen is jelent, az nem más mint az élet fennmaradásának, előbbre vitelének, ismételten beteljesülő örömeinek a szent záloga és biztosítéka, őszinte törekvéseknek és megsegítő erőknél a forrása. Ezért nemcsak örömmel ez a mi ősi ünnepünk, hanem a hálaadásnak napja is. A hálaadás ünnepe is ez az áldott nap, azért, hogy az eredmények eléréséből, a tervek valóra váltásából, az álmok beteljesüléséből születő örömeink, végtelennek látszó nagy boldogságunk ne tegyen minket önteltté. Az önelégültség, az önteltség, vagy éppen az önimádat éppen olyan emberi természet, mint az előrehaladás igyekezete. A gyermeki hálának magunkban hordozott érzése segít kiküszöbölni ezt a veszélyes természetet. Az öröm-érzés egyensúlyát, belső és külső világunk harmóniáját az érzésekben és a cselekedetekben kifejezésre jutó hála-érzet biztosítja. Ki, mikor, milyen émértékben és milyen formában, — ez mindig a célok, eredmények és örömeink minőségétől függ. Az imádkozó ember, ha a Jézustól tanult imájában naponként kéri a kenyér áldásának a beteljesülését, amikor befelé néző és Istenre tekintő áhítattal mondja el: „a mi mindennapi kenyérünket add meg nekünk ma”, — és maga is naponként azért áldozza belső és külső energiáit, igyekezetét; — akkor a beteljesülés örömeivel együtt születő hálaérzete, egymás között megosztottan áldottá teszi az örömeiket azoknak a számára is, akikkel egy a feladata, egy az álma, egy az imádsága, egy az útja és egy a mindennapi kenyere. S ha van hármasság az Isten egységében hívő unitárius ember számára, akkor ez a zsoltáros idézetben jut kifejezésre az őszi hálaadás új kenyérének és új borának hálaünnepén, éppen a megtörtetett testre és a kiontatott vére emlékeztető szent szimbólum áldásában, — vagyis „az Úr is megadja a jót, a föld is megtermi gyümölcsét” és az ember, ki mindezt felfogja és megérti, az ember is megadja és kinyilvánítja örömből fakadó háláját. Az Úr, a föld és az ember. A jóság, a termés és a hála hordozója, — a beteljesült élet harmóniájában.

Ez a mi szentmihályvasárnap ünnepszentelésünknek igazi lényege. Ámen.

Husztai János

FELHÍVÁS ELŐFIZETÉSRE!

Tisztelettel és szeretettel kérjük olvasóinkat, hogy lapunk előfizetési díját, évi 12,- forintot, a mellékelt csekklapon befizetni szíveskedjenek.

Atyafiságos üdvözléssel:
az Unitárius Élet kiadóhivatala

BENCZÉDI PÁL

nyugalmazott teológiai tanár

(Született 1883. január 2-án Bencéd községben,
meghalt 1966. június 9-én Kolozsváron.)

Nyikómente szülötte volt. Sarja annak a szívós, munkás élet szellemétől folyvást buzgó, tette kész fajtanak, amely annyi jeles férfival ajándékozta meg egyházunkat.

Székely földműves szülők gyermeke. Középiskolai tanulmányait a volt székelykeresztúri és kolozsvári főgimnáziumban végezte. Érettségi után, hajlamait követve, a Teológiai Akadémiánk — ezzel párhuzamosan a kolozsvári Tudományegyetem — hallgatója lett. Tanulmányait a manchesteri Unitarian College-ban fejezte be. Egyházi szolgálatát internátusi felügyelőként 1909-ben kezdte, székelykeresztúri középiskolánkban. Majd a datki, később a homoródújfalvi, végül az alsóboldogfalvi egyházközség lelkészeként működött. Időközben vallásstanári, majd teológiai magántanári képesítést szerzett. 1934-ben vallásstanár a kolozsvári kollégiumban, 1943-ban pedig az Egyházi Főtanács teológiai tanárrá választotta az egyháztörténelmi tanszékre. 1948. január 1-én történt nyugalomba vonulásáig tanári hivatását rendkívüli buzgósággal, hallgatósága iránti megértő, irányító és támogató szeretettel töltötte be. 1945-től, másfél évtizeden keresztül, a volt kolozsvári kollégiumi Nagykönyvtár könyvtárosi szolgálatát is ellátta a bukaresti Tudományos Akadémia kolozsvári kirendeltségének alkalmazottjaként, s ebben a feladatkörben fölényes tájékozottságával, széles körű szaktudásával mindig készségesen rendelkezésre állott és nélkülözhetetlen segítségére volt az útbaigazításért hozzáfutó kutatóknak is.

Széles körű egyháztársadalmi munkásságot fejtett ki éveken át az egykori Dávid Ferenc Egylet titkáráként, valamint az Unitárius Közlöny és az Unitárius Naptár szerkesztői tisztségében is. A Keresztény Magvető, az Unitárius Közlöny, az Unitárius Egyház és az Unitárius

Szószerk című egykori folyóirataink hasábjain megjelent kisebb-nagyobb terjedelmű dolgozatain kívül figyelemre méltó irodalmi tevékenységet folytatott, különösen az egyházi tankönyvirodalom terén. „A vallásstanítás története”, „Evangéliumi történetek”, „Hit és erkölcs”, „Az unitárius hitelvek kifejlődése”, valamint „A Dávid Ferenc Egylet története” című művei örök többek között Benczédi Pálnak egyházunk történetében tiszteletre méltó emlékét. Kéziratban hátramaradt tanulmányai közül „A vallás és erkölcs viszonya”, „Hitünk és hűvünk védelme”, „Böloni Mikó Lőrincz életrajza” című munkái várnak nyomtatásban való publikációra.

Mindeme adatok azonban egy hatévtizedes, egyházi munkásságban szerteágazó, mély tartalmú életnek külső kereteit vázolják föl csupán, de nem érzékeltetik mindazt a sok-sok gondot, törődést, idegekig ható benső erőfeszítést, ami a megboldogult lelkének lényegét tükrözhetné vissza. Benczédi Pálban az egyetemes unitárius közélet egyik tisztalelkű, állhatatos és áldozatos szolgálattevőjét gyászolja, akinek hűségénél csak szerénysége volt nagyobb. Egy hivalkodás nélküli, zajtalan folyású, egyszerű élet torkollott most az örökkévalóságba és beszédes csönd maradt utána! Áldassék az Úr szent neve érte!

A veszteség feletti vigasztalódás némiképpen enyhítő érzése hatotta át e sorok íróját, mivel a szerteszakadt atyafiság és a hajdanvaló hűséges tanítványok emlékezésének virágait a személyes kegyelet jeleként az egykori felejthetetlen, jó hitoktatónak a kolozsvári házsongárdi temetőben domboruló sírhantjára a közelmúlt napokban elhelyezni alkalma volt.

n. g.

* * *

A ravatalnál Dr. Kiss Elek püspök és Sebe Ferenc egyházi tanácsos vettek búcsút az elhunytól. A sírnál Dr. Kovács Lajos egyházi főjegyző tolmácsolta az egyesített Teológiai Intézet utolsó üdvözlését.

Üdülés Magyararkúton

Harmadszor vagyok Magyararkúton. budapesti egyházközségünk üdülőjében. Kétszer egynapos kirándulás keretében, most egyvégtében tíz napig egy kedves társaságnak lelki közösségében.

Hálát adok a jó Istennek, hogy életem első üdülése ilyen szépen sikerült. Hálaosan köszönöm mindazoknak a jólelkű unitárius vezető embereknek, akik lehetővé tették, hogy mi jó egynéhányan, itt felejthetetlen napokat tölthetünk. Köszönöm a kedves gondnoknő és gondnok végtelen jószágát és szívéllyességét, melylyel bennünket elhalmoztak. A jó Isten vezérelje minden lépésüket.

Gyönyörű helyen voltunk. Körös-körül zöld erdő, csobogó patak, madárdal, rigófüty, kakukkszó és hársfaillat. A költő szavai jutottak eszembe: „Oh természet, óh dicső természet! Mely nyelv merne versenyezni veled? Mily nagy vagy te! mentül inkább hallgatsz, annál többet, annál szebbet mondasz”. Eszembe jutott szép vallásos énekünk is: „Szeretlek Isten véghetetlen. Szeretlek, óh csodás való. Dicső neved imádvá zenézem, Bár énekem oly elhaló!”

Nagyon boldog tíz napot töltöttünk Magyararkúton. Megelégedettek voltunk, csak éppen a napsugár hiányzott gyákrón, de pótolta lelkünk belső öröme.

Te kedves hely! Isten veled! Bánattal válok tőled el. A sors bár messze elvezet, téged sosem felejtlek el. Mint a gyermek anyja ölébe, úgy vágyom e kedves környezetbe.

Gábor Ilona

HÍREK

Az őszi hálaadás ünnepén, szeptember utolsó vasárnapján, (25-én) — templomunkban úrvacsoraosztással egybekötött ünnepi istentisztelet lesznek. Az Úrasztala megerítéséhez természetbeni és pénzbeli adományokat köszönettel átvesznek a lelkészi hivatalok.

R. Filep Imre püspöki helynök és Ferenc József főgondnok, akik részt vettek az aug. 2-7 napjaiban Londonban tartott IARF (unitárius és más szabadelvű egyházak) világkongresszusán, hivatalos jelentéseikben, sajtónk hasábjain és gyülekezeti beszámolókon tájékoztatták és tájékoztatják unitárius közvéleményünket gazdag tapasztalataikról.

Bajor János kocsordi lelkész, köztigyeigazgató, aug. 5-én hazaérkezett a svájci Albert Schweitzer College-ból, ahol 5 hetet töltött. Az intézet az idei nyári kurzusát már új környezetben, a Vaud kantonbeli Corcelles sur Chavornay-ban tartotta. Vezetője változatlanul Dr. H. Rosenwald professzor, aki szívesen veszi, ha a nyugati fiatalok mellett minél többen jönnek el a szocialista országokból is.

Dr. Zsakó Gyula egyházi tanácsos atyánkfia az Unitárius Közlöny és az Unitárius Jövendő néhány évfolyamának a számaival ajándékozta meg egyházi könyvtárunkat. Az igen-igen értékes adományokért egyházunk elnökségének őszinte köszönetét tolmácsoljuk.

Unitárius vallásos félórát közvetített a Petőfi rádió, R. Filep Imre püspöki helynök szolgálatával, szeptember 18-án. Október 16-án és november 20-án reggel fél 8-kor lesznek újabb hasonló közvetítések.

Gyülekezeti evangélizációk lesznek október első szombatján a Nagy Ignác utcán, második vasárnapján a pestlőrinci, harmadik vasárnapján a Hőgyes Endre utcai gyülekezeti termeinkben, mindig délután 6 órai kezdettel. Ugyanígy november és decemberben is.

Közös szórványistentiszteletek a Bpest IX. Hőgyes Endre utca 3 szám alatti templomunkban: október 2-án, november 6-án és december 4-én, mindig a hónap első vasárnapján de. 10 órakor.

A pestlőrinci unitárius templom és gyülekezeti terem 30 éves. 1936. június 7-én a délelőtti istentisztelet keretében szentelte fel a templomot Józán Miklós vikárius, a gyülekezeti terem felavatására délután került sor Dr. Nyiredy Géza beszédével. Az ezen alkalomból tartott első úrvacsoraosztáson ágendát Barabás István budapesti lelkész mondott. Pethő István, az ünneplő gyülekezet lelkésze — az építkezés szervezője, példamutatója és vezetője — az építés hősi történetéről adott tájékoztatót.

Árius püspök képmását találták meg Szekszárdon a helyi múzeum kőtarának leltározása közben egy római kori téglán. A Kr. u-i IV. század e jelentős szemlélyisége az unitarizmus egyik korai szellemi előfutára. Ferencz József főgondnok levélben kérte a múzeum igazgatóját, hogy a leletről küldjön fényképet egyházunknak.

Külföldi hírek

Egyházunk képviselői az IARF kongresszuson, Londonban és Hágában látogatást tettek hazánk ottani nagykövetségénél, akikkel szívélyes beszélgetés keretében ismertették egyházunk életét és külföldi kapcsolatait.

Az Evangélikus Élet a legkisebb történelmi egyháznak nevezi a hazai evangélikus egyházat.

Azt mindig tudtuk, hogy más felekezettiek között tízezerszámra vannak unitárius gondolkodásúak, de hogy a szervezett egyház tekintetében már nem mi vagyunk a legkisebb történelmi egyház mindezekig nem mertük volna állítani. Úgy látszik, Brassai bácsi „jóslata” bevalik.

Gyülekezeteink július 31-diki perselypénzét egy Vietnamban felépítendő kórház és iskola céljaira fizette be egyházunk —, szolidaritásunkat fejezve ki ezáltal is a hős vietnami nép mellett, az amerikai agresszióval szemben.

Mihályi Károly érdi atyánkfia két csipketerítőt adományozott a Hőgyes utcai templomunk urasztalára, azokból a szép munkákból, melyeket felesége készített. Ezzel a nemes adományával emléket állít nemrég elhunyt élettársának — a hűséges, melegsívű és dolgos kezű Rózsikának. „Boldogok a tiszta szívűek”.

A pestlőrinci unitárius templomban pünkösdi ünnepén 7 ifjút konfirmált meg Huszti János lelkész, akik ez alkalomból először éltek urvacsorával.

Boszik Károly és Konez Gizella Károly nevű kisfiát júl. 31-én keresztelte meg Huszti János lelkész a pestlőrinci templomban. Gratulálunk.

Házasság: *Trináczy Bálint* ny. művezető és *Széplaki Anna* testvérünk f. évi június 25-én, a Bp. V. Nagy Ignác utcai templomunkban házasságot kötött.

Trináczy Bálint atyánkfia az Egyesült Államokban él és csak esküvőjére érkezett haza, hogy az alsórákosi születésű Széplaki Anna testvérünkkel házasságot kössön. Széplaki Anna a szerencsi unitárius szórvány-gyülekezet lelkes, buzgó és áldozatkész híve. Isten áldását kérjük az új házasságra. Az esketési szertartást R. Filep Imre püspöki helynök végezte.

Viczián József és Karácsonyi Ágnes május 7-én; Konez János és Pataki Irma július 23-án; Burján Imre és Ekart Csilla július 30-án tartották esküvőjüket. Az esketési szertartást ez utóbbi három esetben Huszti János pestlőrinci lelkész végezte. Az új házasságok szívből gratulálunk.

Adományok Lelkészi Nyugdíjalapra:

Buksa Attila 10,—, Szalay Lajosné 20,—
Dr. Lőrincz Ákos 28,—, T. Borbély Pál 30,—, Ferenczy István 50,—, András Ferenc 100,—, Id. Buzogány Elek 33,—, özv. Szathmáry Gyözőné 30,—, Útő Lajosné 50,—, özv. Dull Péterné (New York) 50,—, Az Unitárius Életre: Özv. Dull Péterné 50,— Ft.

Az „Unitárius Élet” jelen számának szerkesztéséért **Bence Márton** főjegyző felel.

UNITARIUS ÉLET

Laptulajdonos a Magyarországi Unitárius Egyházkör.

Felelős szerkesztő és kiadó: **Pethő István**.
Évi előfizetési díj 12 forint.

Budapest, IX., Hőgyes Endre utca 3.
Táv.: 137—186. Csekksz.: 50 561.

INDEX: 25.842.

66.02881/2 — Zrínyi Nyomda Budapest
Felelős vezető: **Bolgár Imre** igazgató

A romániai unitárius egyház Főtanácsa március 7-én Kolozsváron ülésezett. Dr. Kiss Elek püspök nagy érdeklődés mellett tájékoztatta az egybegyűlt főtanácsosokat az egyház helyzetéről és tevékenységéről. Az ünnepi istentisztelet szónoka Kókosi Kálmán arkosi lelkész volt.

A nagyváradi unitárius egyházközségben püspöki látogatás volt június 18-án és 19-én. Dr. Kiss Elek püspököt útjára elkísérte Dr. Kovács Lajos egyházi főjegyző és Nagy Béla köri esperes.

Dr. D. Harrington, New York-i lelkész neje, Szánthó Vilma, okleveles unitárius lelkész, 1966. január 1-vel egyetemi lelkészi kinevezést kapott. Feladata a New York-i egyetemeken tanuló unitárius-univerzalista hallgatókkal való foglalkozás, ill. vallás-erkölcsi nevelésüknek intézményes biztosítása. Szívből gratulálunk.

Dr. S. van der Woude, ki éveken keresztül az IARF hágai központjában az egyik titkári tisztelet töltötte be s körünkben is megfordult, — Angliában, Cambridge-ben megtalálta Apáczai Csere János (szül. 1625-ben Apácán, megh. 1659-ben Kolozsváron) azon disszertációját, melyet a XVII. századnak ez a neves magyar pedagógusa és szakírója a hollandiai tanulmányútja során készített. Apáczai Csere János a hollandiai Leyden, Utrecht és Harderwijk egyetemének a hallgatója volt néhány évig 1648-tól; ezért disszertációját mindeddig Hollandiában keresték. E helyen megjegyezzük, hogy Kovács Aladár a „Téli Zsol-tár” című drámában, melyet a 30-as évek végén Kolozsvár színpadán láthattunk, a következetesen haladó eszméket hirdető Apáczai Csere János újabbról követői között, Bölöni Farkas Sándor, Berde Mózsai, Brassai Sámuel, Kriza János, Balázs Ferenc személyében unitárius kiválóságainkat állítja az események homlokterébe.

Az amerikai unitárius és univerzalista egyházak évi közgyűlését májusban, a floridai Hollywoodban tartották, ahonnan meleg hangú üdvözlőket küldtek egyházunk vezetőinek. A gyűlés élesen tiltakozott az amerikai kormány vietnami politikája ellen.

Prof. Dr. J. L. Adams, a Harvard egyetem teológiai fakultásának neves tudósa, 1966 tavaszán és a nyár nagyobb részében európai egyetemeken tartott vendég-előadásokat. Több alkalommal vett részt kelet-nyugati tudós találkozókön. Rendkívül értékesnek találtam azt a hetet, amit kelet-európai marxista filozófusok társaságában tölthettem, írja főgondnokunkhoz, régi iskolatársához küldött levelében.

India miniszterelnöke, Indira Gandhi asszony tavaszi amerikai látogatása idején New Yorkban találkozott ott élő honfitársaival a Community Churchben, ahol Dr. Donald Harrington vezető lelkész és felesége, sz. Szánthó Vilma fogadták a magas vendéget.

A dániai unitáriusokat nagy veszteség érte idős alapító lelkészüik, Th. Kierkegaard elhunytával. Egyelőre két világi ember végzi felváltva a szószéki szolgálatot a nagyon szép koppenhágai unitárius templomban, ahol 1934-ben az unitárius világszövetség ülését tartották.

Az Egyházak Világtanácsa nyári genfi ülésén meghívott megfigyelőként jelen volt, az IARF képviselőjében, Dr. D. Greeley az amerikai unitárius-univerzalista egyház elnöke és Dr. H. Jack lelkész, a szociális osztály vezetője, akik nagy elismeréssel beszéltek arról a munkáról, amit a gyűlésen Dr. Bartha Tibor ref. püspök végzett a társadalmi kérdések tárgyalása során.

Az IARF a londoni kongresszuson, aug. 2—7 között, két alelnököt választott Dr. Max Kapp prof. amerikai és Dr. John Kielty angol unitárius egyházi vezetők személyében. Mindketten jártak már Magyarországon és egyházunk barátaival között tartjuk őket számon.

I. G. McNatt New York-i néger ügyvéd képviselte a londoni kongresszuson a newyorki Community Church-öt. Elmondta hogy a gyülekezetnek mintegy a 20 %-a négerből áll. Az IARF közgyűlésen bátran támogatta a Vietnammal kapcsolatos javaslat módosítását.

Twinn Kenneth angol unitárius lelkész, az angol unitáriusok külügyi bizottságának egyik vezető tagját, — ki a háború előtt Magyarországon és Romániában járt s magyar nyelven is tud írni és olvasni, sőt prédikált is — választották meg a londoni Williams könyvtár igazgatójává.

Kereki Gábor volt kocsordi, később budapesti unitárius lelkész, a londoni kongresszus angolai előkészítő bizottságának elnökeként sok munkát végzett. Régi barátai iránt rendkívül figyelmes volt és igyekezett lehetővé tenni, hogy az angolai unitárius egyházi életből minél többet megismerjenek. Felesége tevékenyen részt vesz az angol unitárius nőszövetség munkájában. A croydoni gyülekezet, melynek Kereki Gábor a lelkésze, egyike a legjelentősebbeknek.

Dr. H. Todt, a frankfurti unitárius gyülekezet lelkésze, aki első ízben vett részt IARF kongresszuson, élénken érdeklődött az unitarizmus XVI. századi története iránt. Kérésére megküldjük Pirnát Antal irodalomtörténész német nyelvű munkáját, amely e korszak egyes eseményeinek unitárius vonatkozásait tárgyalja.

Az offenbachi szabadelvű gyülekezet egyike a legrégebbi német szabadelvű egyházaknak. A gyülekezetnek két lelkésze van: H. Gehrman és H. Manteuffel. Mindketten amerikai unitárius fakultáson fejezték be tanulmányaikat. Gehrman lelkész egy évre szószéket és gyülekezetet cserélt R. Gelsey philadelphiai unitárius lelkésszel, aki magyar származású, bécsi születésű s így anyanyelvként beszél a németet is.

Dr. W. Cramer, leydeni remonstráns lelkész a londoni kongresszus ügyvezető főtitkárrá választotta és eddigi jó munkájáért elismerését és köszönetét fejezte ki. Cramer főtitkár eddigi munkája során nálunk is járt már.

Az International Religious Fellowship, az IARF ifjúsági szervezete, az idén Offenbachban tartotta konferenciáját, melyen több csehszlovákiai fiatal is jelen volt. Remélik, hogy 1967. július 22—29. napjain, amikor a svájci Stoosban tartják összejövetelüket, magyar fiatalokat is vendégül láthatnak.

Dr. M. Novák, Prága püspöke és a Csehszlovák Egyház pátriárkája volt a londoni kongresszus záró ünnepi istentiszteletének prédikátora. Békét és egyetértést hirdetve beszéde mindenkiire nagy hatást gyakorolt. Az istentisztelet liturgikus részében közreműködött Dr. Kiss Elek kolozsvári unitárius püspök és R. Filep Imre budapesti püspöki helynök is.

Castellio-ról, a türelem bajnokáról írt új és a nagyközönségnek szóló könyvet Charles E. Delormeau montpellier-i (Franciaország) ügyvéd, aki jelen volt a londoni IARF kongresszuson és érdekes, francia nyelven írt, könyvének egy példányát könyvtárunknak ajándékozta. A műhöz Dr. H. Babel, ismert genfi szabadelvű lelkész írt előszót.

A romániai magyar unitárius egyházat a londoni IARF kongresszuson Dr. Kiss Elek püspök, Dr. Kovács Lajos egyházi főjegyző-teol. prof. és Sebe Ferenc előadó tanácsos képviselték.

A vietnami események miatt az ázsiai unitárius és szabadelvű egyházak nem küldtek képviselőt a londoni ezidei IARF kongresszusra.

(F. J.)